

Rapporten All-Archeo bv 2016



Archeologienota
Kapelle-op-den-Bos - Hombeekseweg

Natasja Reyns

Bornem
2024

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bv

Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns

All-Archeo bv
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2024/12.807/78

© All-Archeo bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	9
2.4	Assessmentrapport	16
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	16
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	22
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	27
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	29
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	30
3	Samenvatting	31
4	Bibliografie	32
4.1	Publicaties	32
4.2	Websites	32
5	Bijlagen	33
5.1	Archeologische periodes	33

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2024C251

Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): provincie Vlaams-Brabant, Kapelle-op-den-Bos, Hombeekseweg, Verbindingsweg

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 148956.56, 188883.47
- 150984.44, 189114.70

Kadastraal plan:



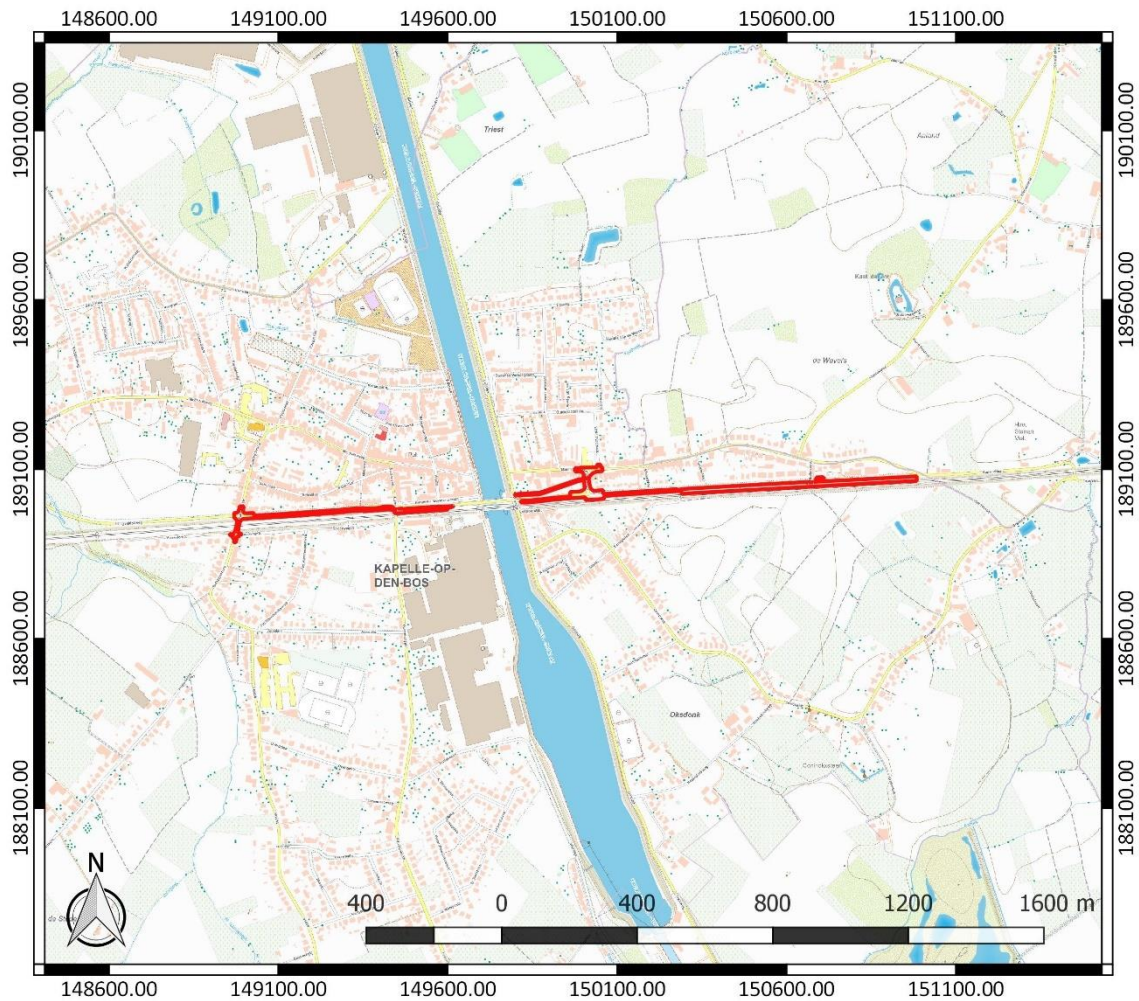
Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Kapelle-op-den-Bos

- Afdeling 1, sectie A, nummers 21P en 375Y
- Afdeling 1, sectie B, nummers 174N, 174P, 188S, 189Z2, 190K3, 190L3, 191N3, 191T3, 191V3, 307K

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 24.386 m²

Topografische kaart:



Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 25/03/2024 – 15/04/2024

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

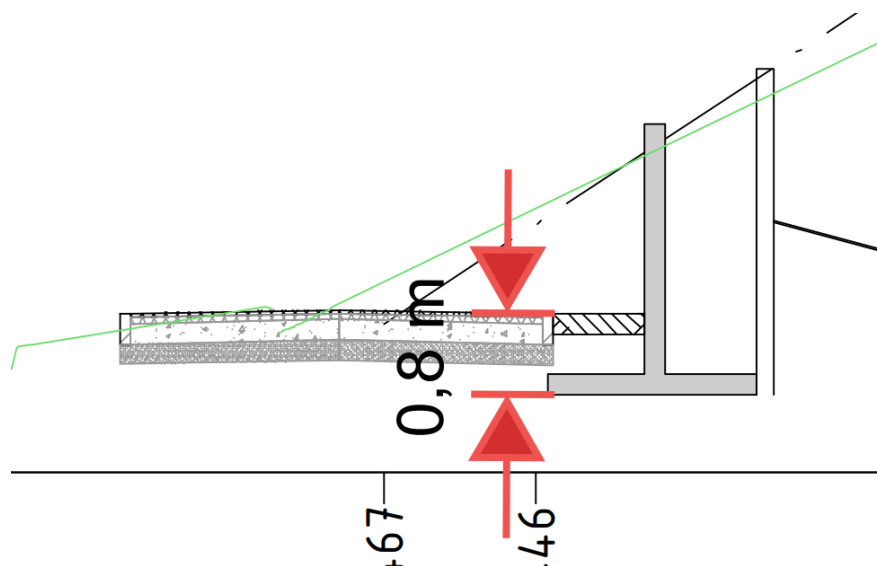
Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

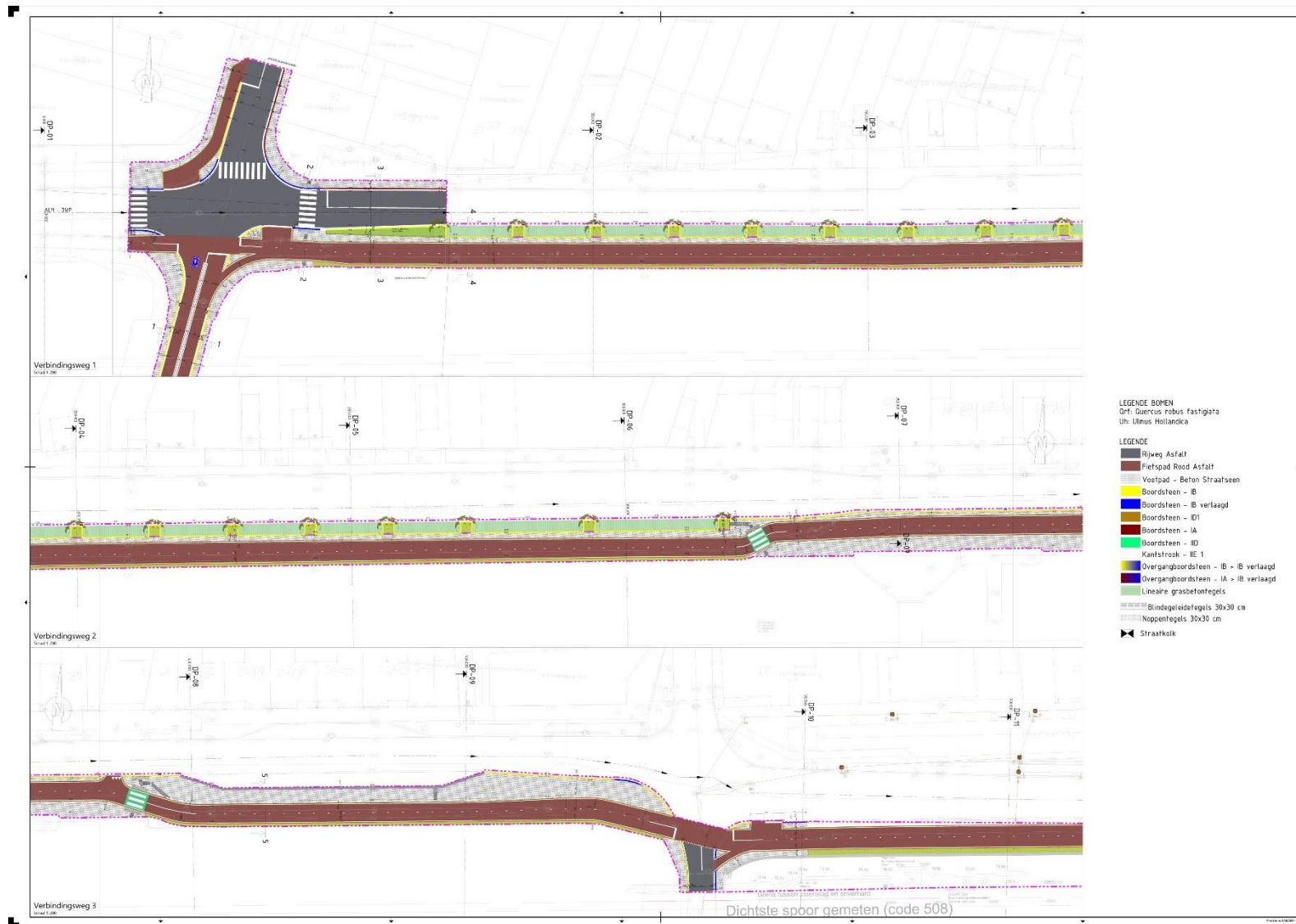
Binnen het onderzoeksgebied wordt de heraanleg van de bestaande wegenis en de aanleg van een aanliggende fietssnelweg gepland. De werken strekken zich uit van het kruispunt van de Oudstrijdersstraat met de Spoorwegstraat, de Hovenierstraat en de Verbindingsweg, over de Verbindingsweg, de Hombeekseweg en het kruispunt met parking De Kiem aan de Baanveldstraat en de Mechelseweg. De aanleg van de nieuwe wegenis kent een verstoringsdiepte van ca. 63 cm. Het nieuwe fietspad kent een verstoringsdiepte van ca. 50 cm. Het tracé van het onderzoeksgebied is gemiddeld genomen 4,7 tot 14 m breed.

Er worden ook stroken groenaanleg voorzien. Ze worden aangeplant met gras en bomen. De aanleg van gras kent een verstoringsdiepte van ca. 40 cm. Ter hoogte van plantkuilen voor nieuwe bomen loopt de verstoringsdiepte plaatselijk dieper op, tot maximaal ca. 1,00 m.

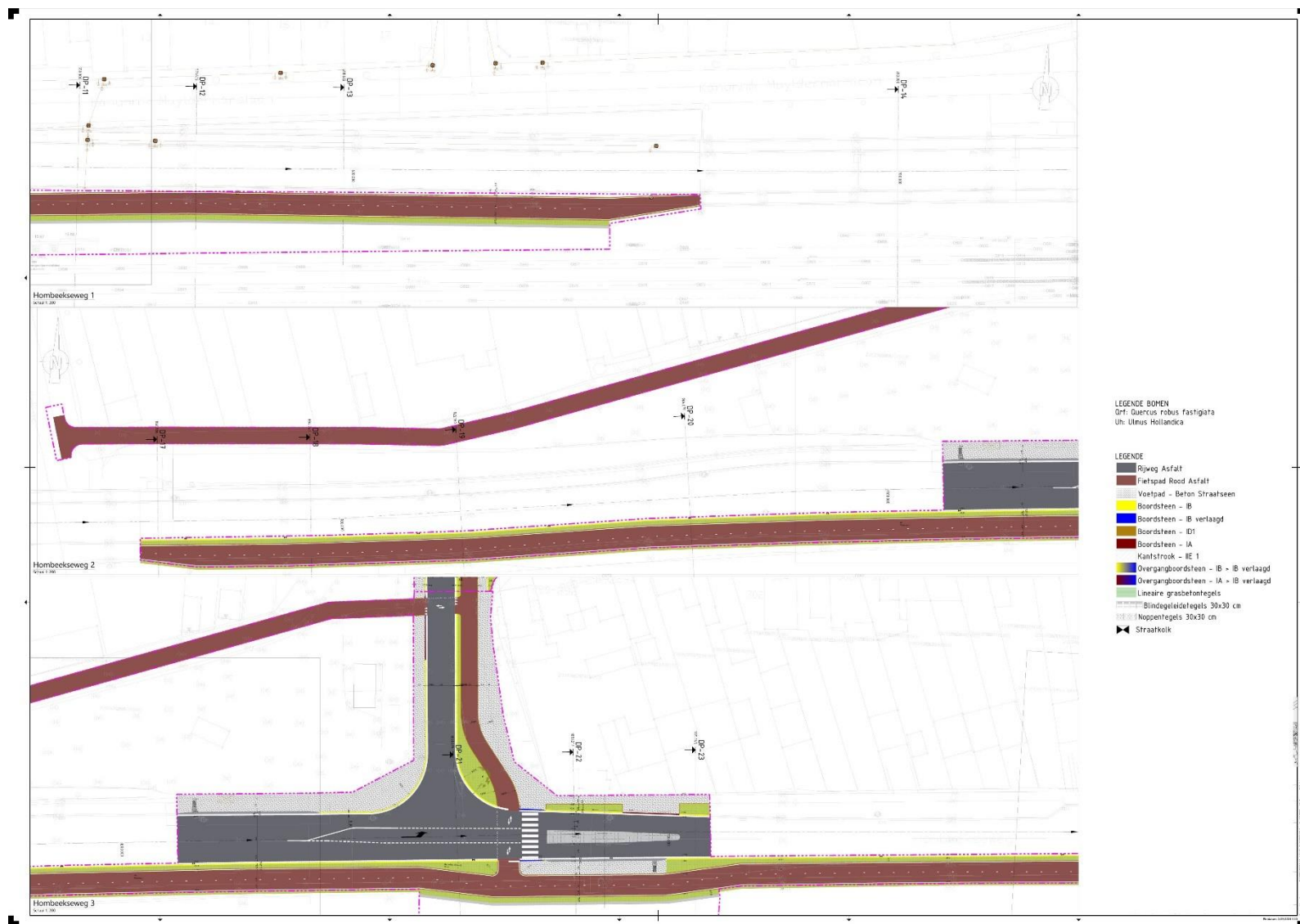
In het kader van de geplande werken worden geen rioleringswerken voorzien. Om de fietssnelweg aan te leggen wordt wel een deel van het talud van de spoorwegberm afgegraven, tot 80 cm onder de bovenzijde van de fietssnelweg.



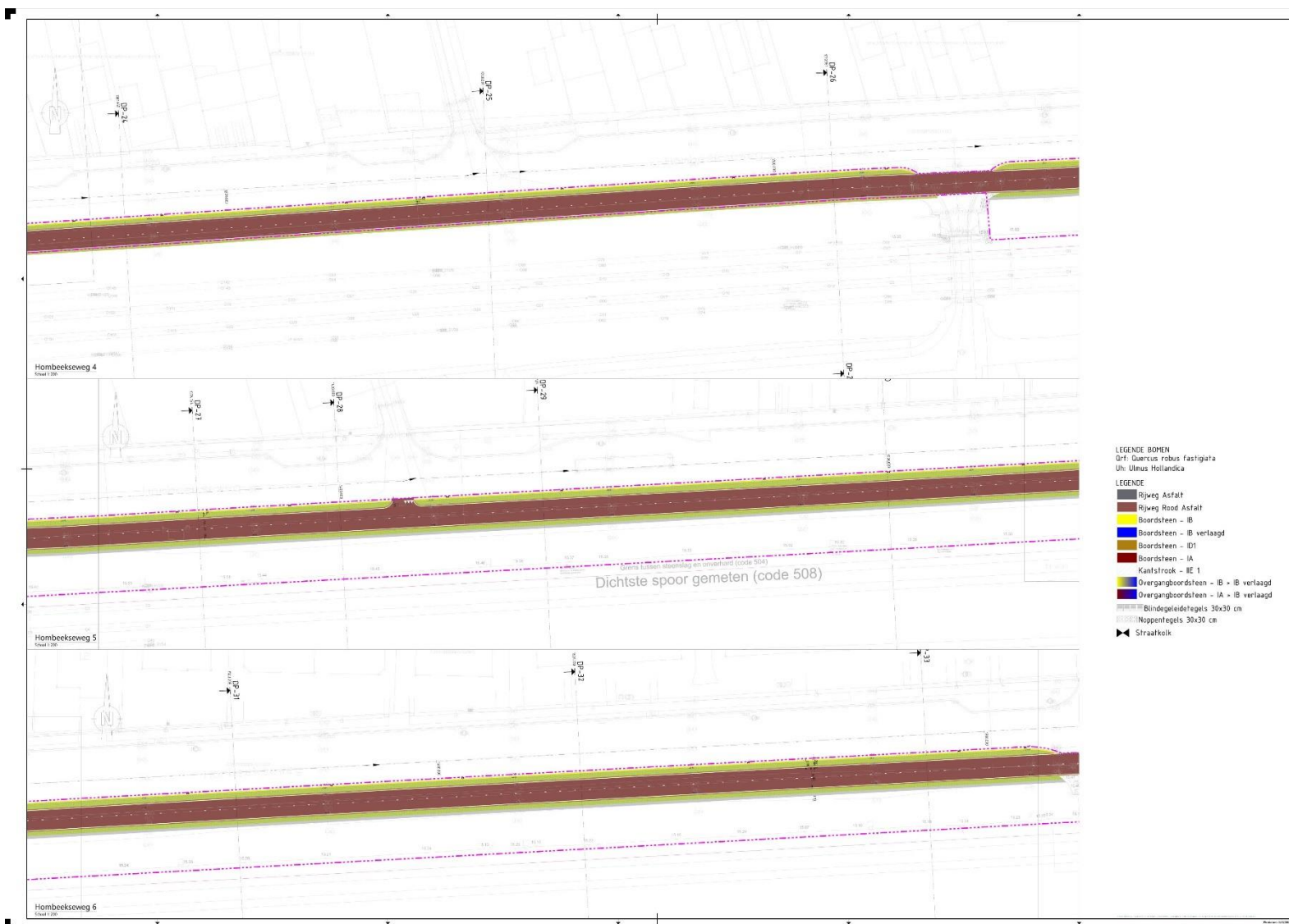
Figuur 3: Typedwarsprofiel met fietssnelweg en grondkering



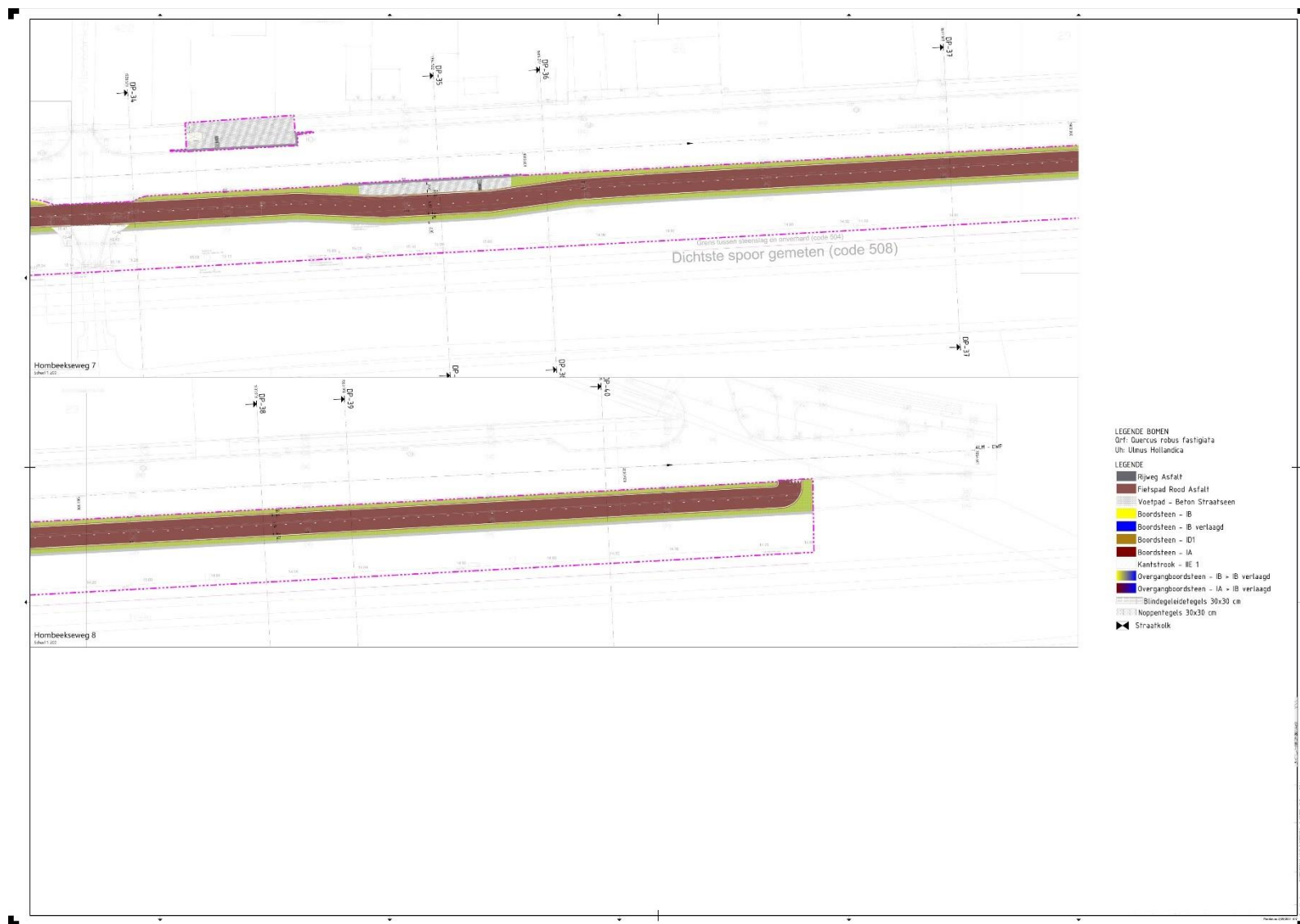
Figuur 4: Verbindingsweg 1-2-3



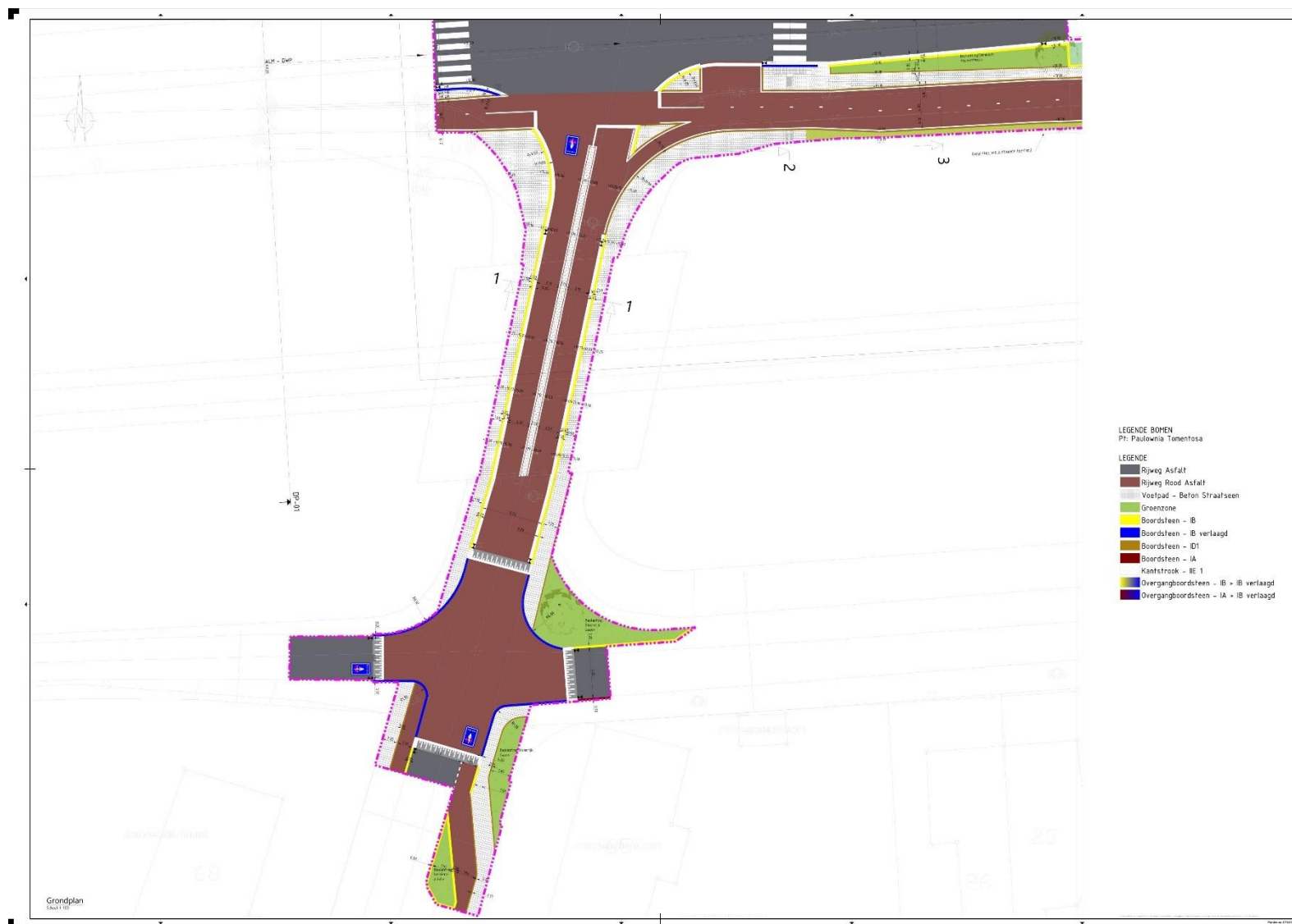
Figuur 5: Hombeekseweg 1-2-3



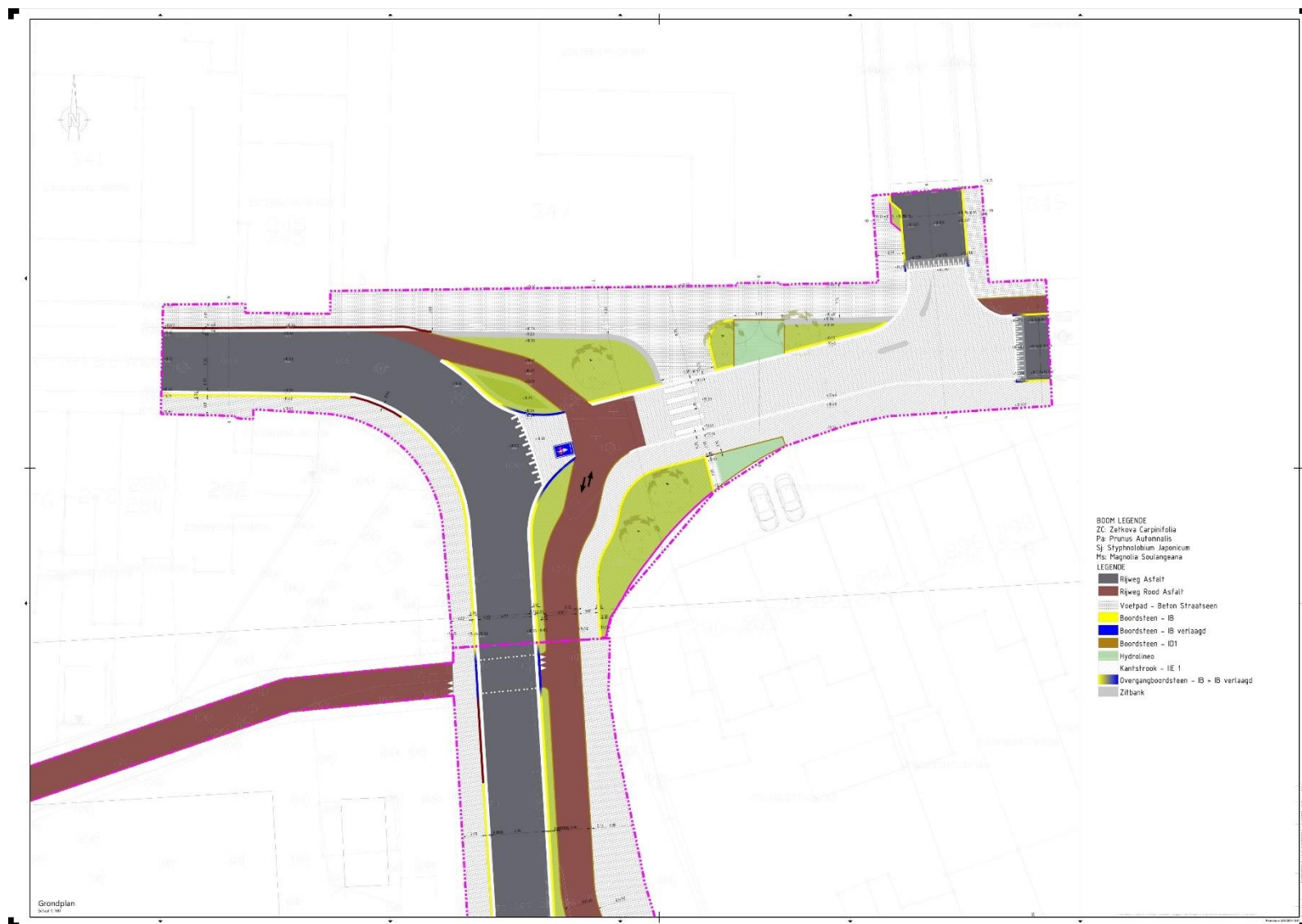
Figuur 6: Hombeekseweg 4-5-6



Figuur 7: Hombeekseweg 7-8



Figuur 8: Hovenierstraat - Spoorwegstraat



Figuur 9: Kruispunt parking De Kiem



Figuur 10: Overzicht locaties grondkering

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

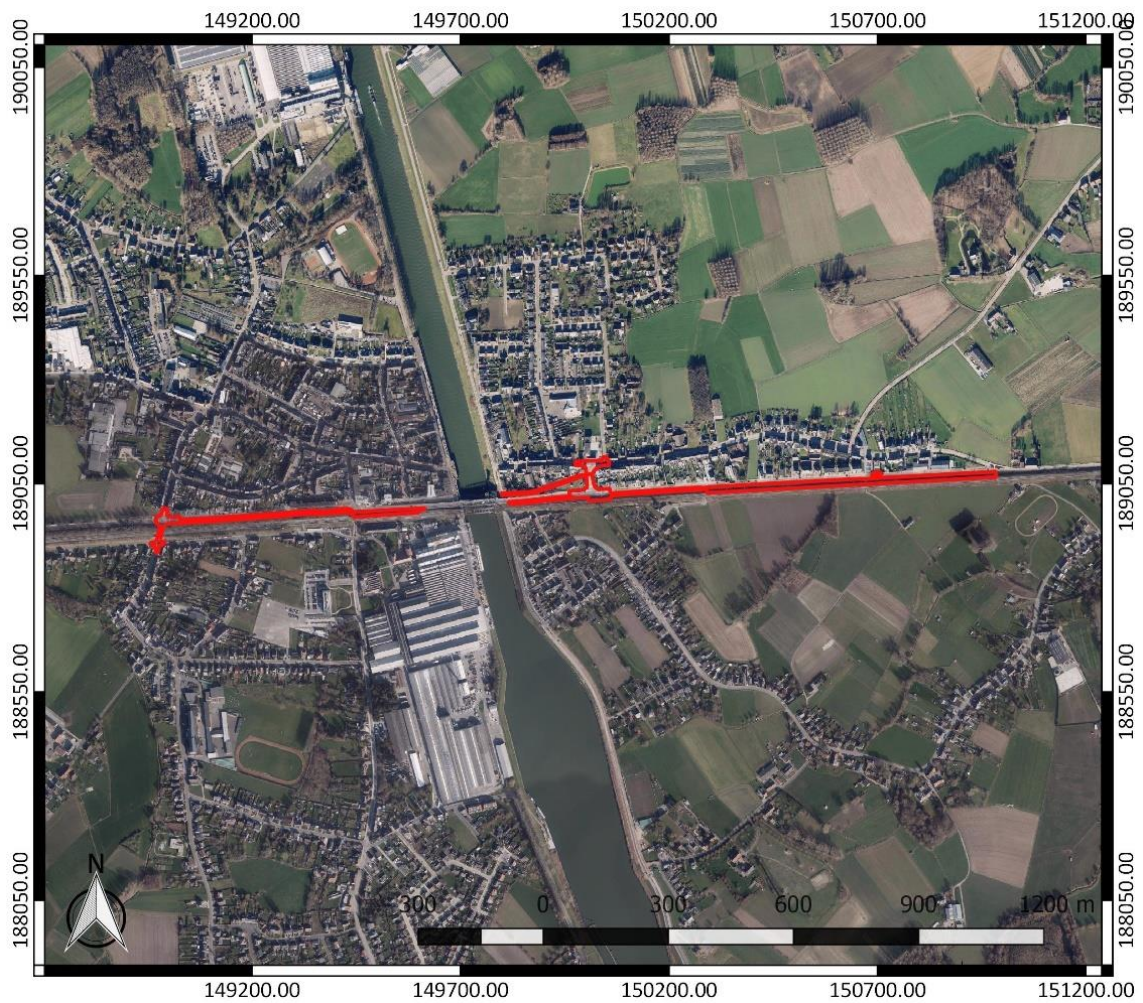
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

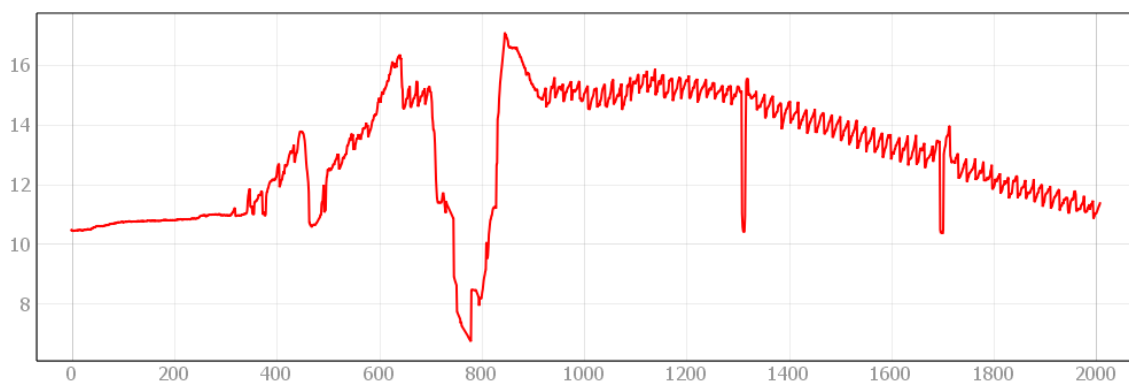
Het onderzoeksgebied is gelegen van het kruispunt van de Oudstrijdersstraat met de Spoorwegstraat, de Hovenierstraat en de Verbindingsweg, over de Verbindingsweg, de Hombeekseweg en het kruispunt met parking De Kiem aan de Baanveldstraat en de Mechelseweg (Figuur 11). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden, gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen en agrarische gebieden. De verschillende delen van het onderzoeksgebied worden onderbroken door het kanaal Brussel-Rupel (Figuur 13). Waterlopen in de omgeving zijn de Paalijkbeek, de Zwarte Beek, de Oxdonckbeek, de Aabeek, de Sasbeek en de Birrebeek.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een vrij vlak landschap buiten de riviervalleien van de Schelde, de Rupel en de Zenne. Dit landschap kent slechts enkele microverschillen. De hoogte loopt op in zuidelijke richting van 10 tot 15 m.³

³ Bogemans 1996, 3-4

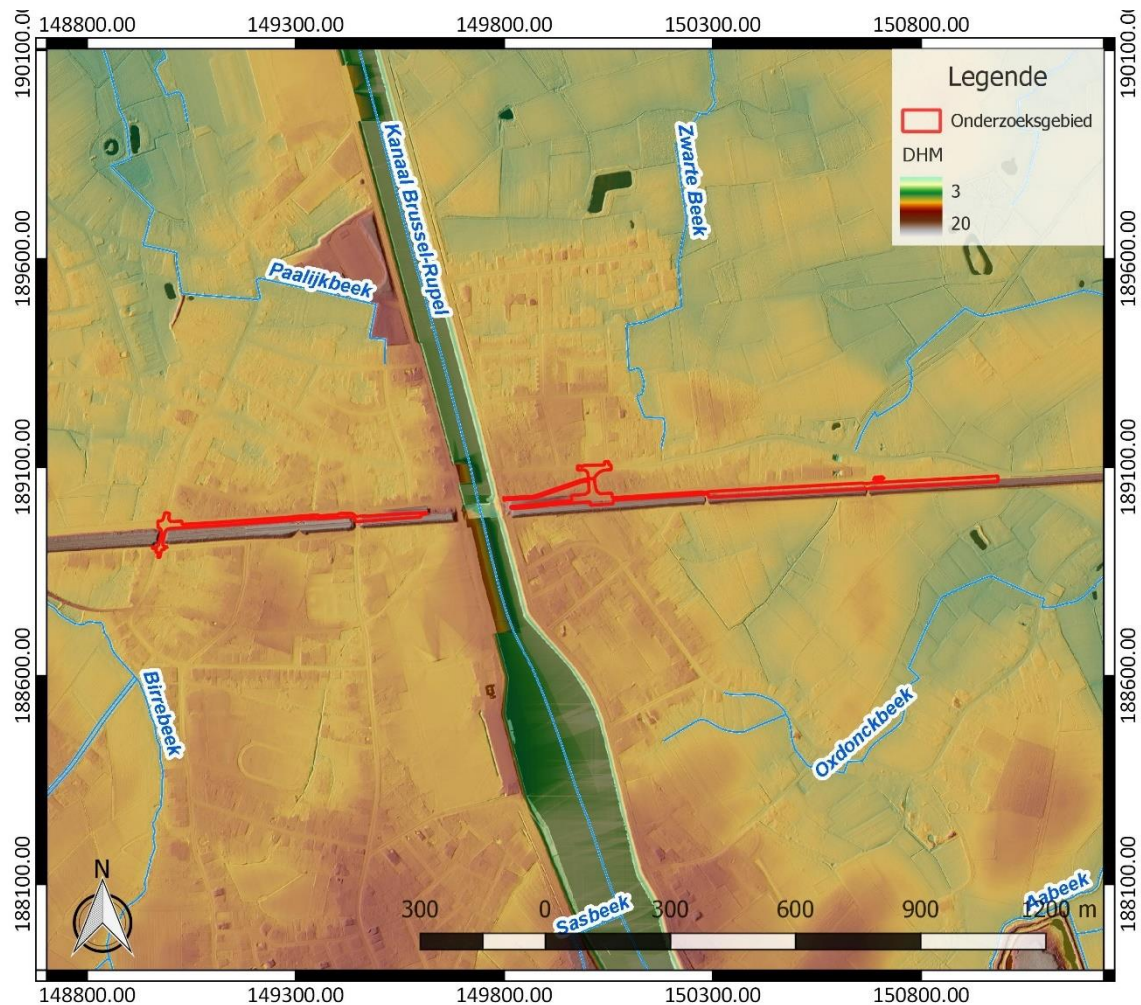


Figuur 11: Luchtfoto van 2022 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)



Figuur 12: Hoogteverloop van west naar oost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

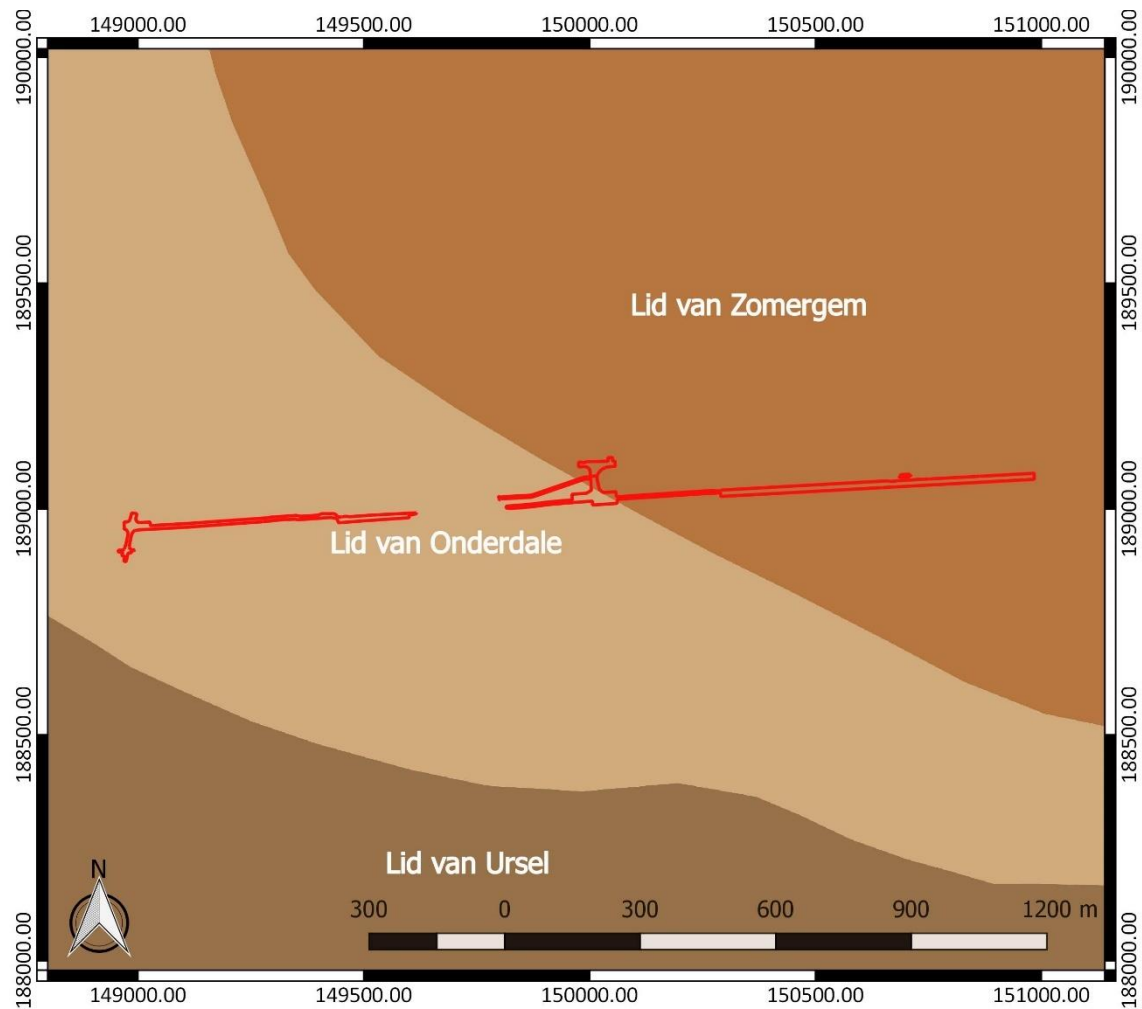
Het onderzoeksgebied is centraal het hoogst gelegen en helt af naar het westen en naar het oosten toe. Dit is omdat het onderzoeksgebied deels te situeren is ter hoogte van de brug over het kanaal. In het hoogteverloop is het kanaal ook duidelijk te zien. Hier duikt het hoogteverloop sterk omlaag. Het terrein zelf kent een hoogte van ca. 10 tot 16 m TAW.



Figuur 13: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 25 cm (<https://www.geopunt.be/kaart>)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 14) bestaat in het westen uit het Lid van Onderdale. Dit wordt gekenmerkt door donkergrijs tot grijsgroen fijn zand dat pyrietconcreties bevat en dat glauconiet- en glimmerhoudend is. In het oosten geeft de kaart de aanwezigheid van het Lid van Zomergem aan. Dit wordt gekenmerkt door grijsblauwe klei. Tot slot vinden we even ten zuiden van het onderzoeksgebied ook nog de aanduiding van het Lid van Ursel. Dit bestaat uit grijsblauwe tot blauwe klei.⁴

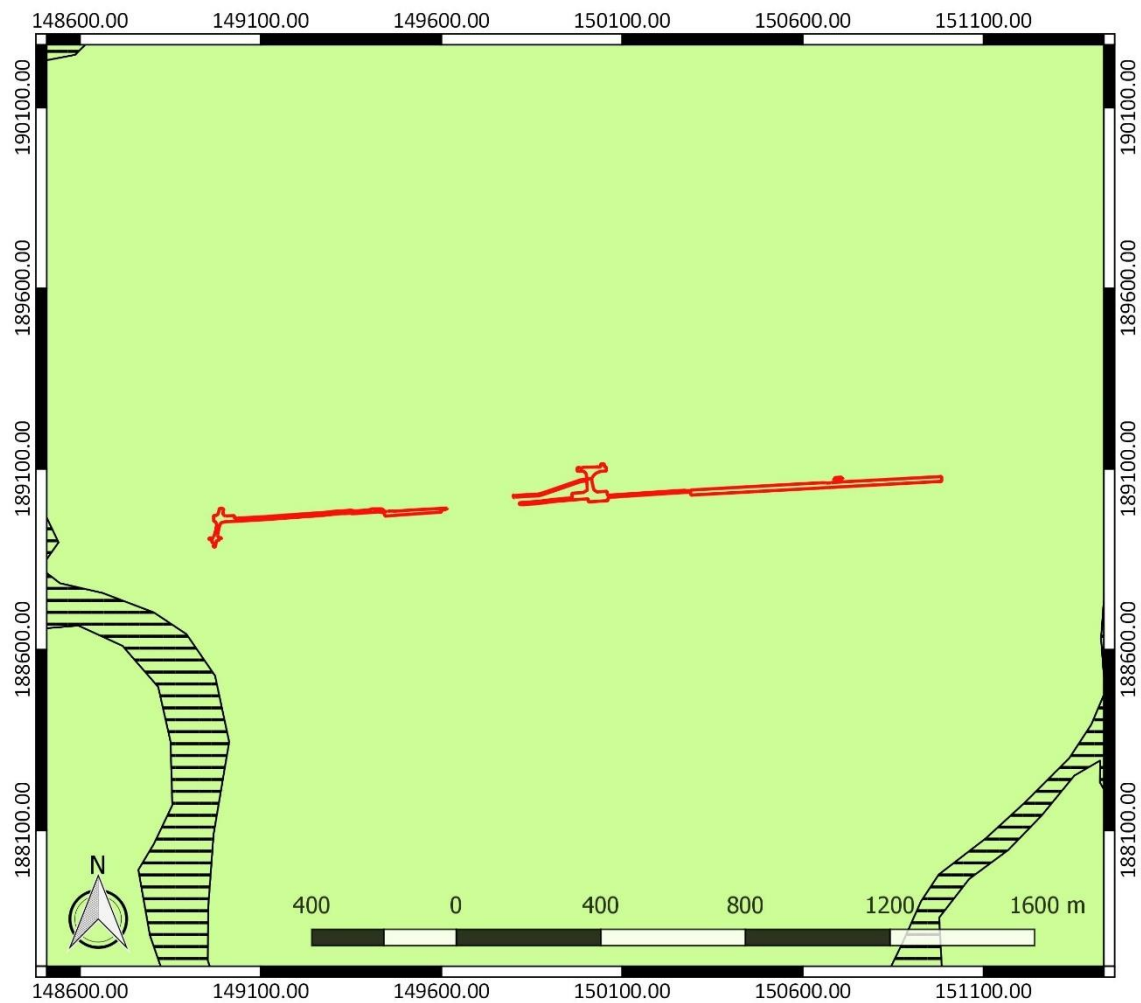
⁴ www.geopunt.be/kaart



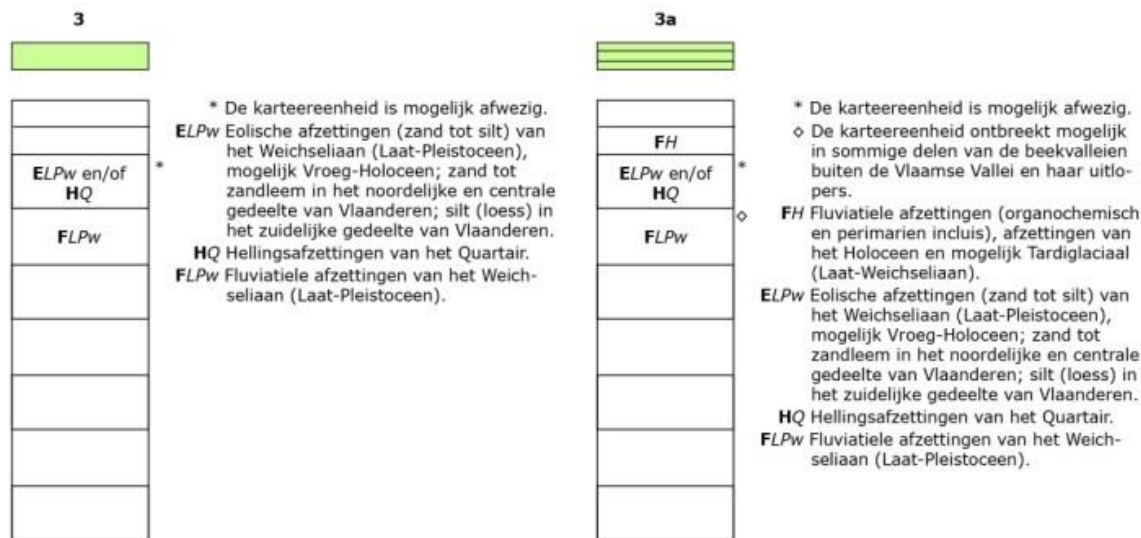
Figuur 14: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 15) geeft aan dat ter hoogte van het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).⁵

⁵ www.geopunt.be/kaart

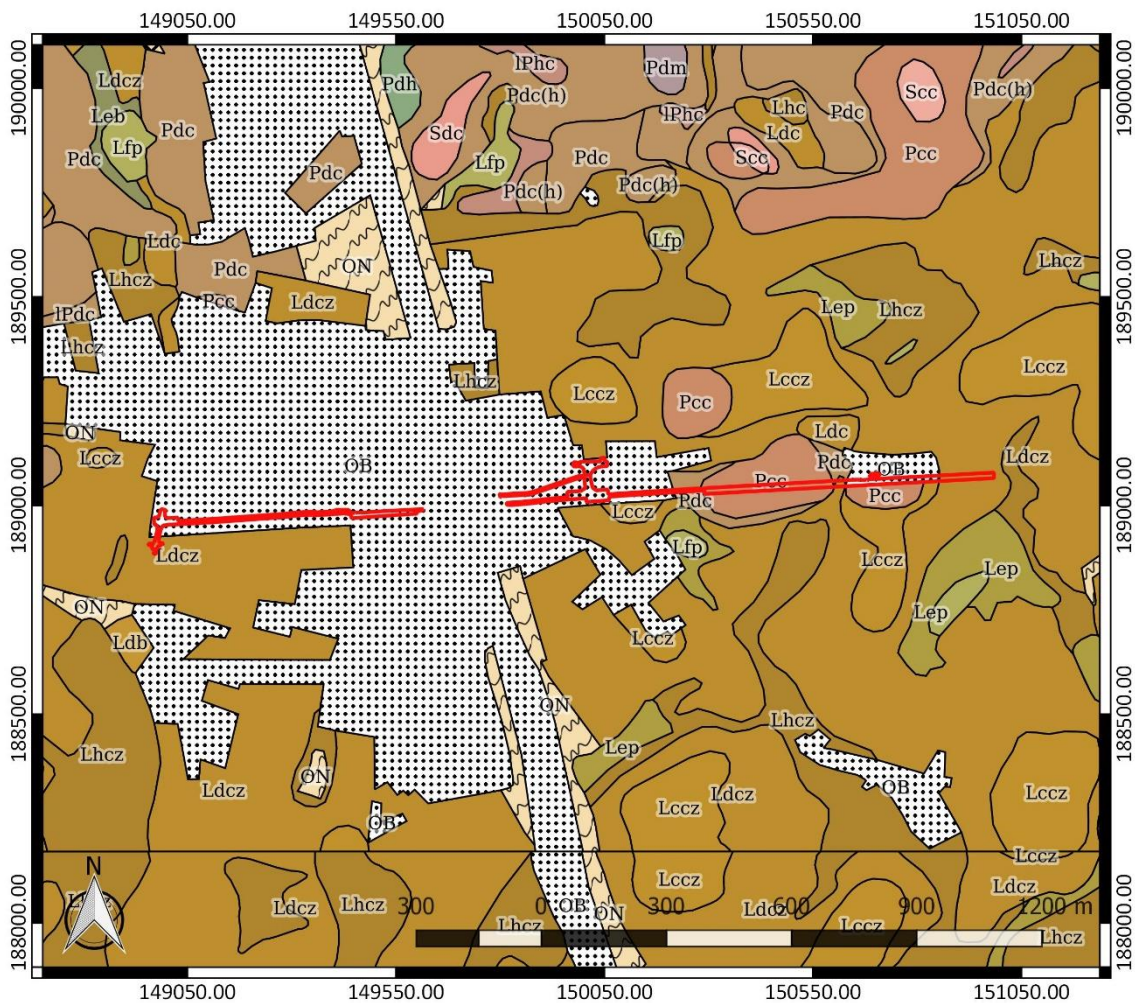


Figuur 15: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)



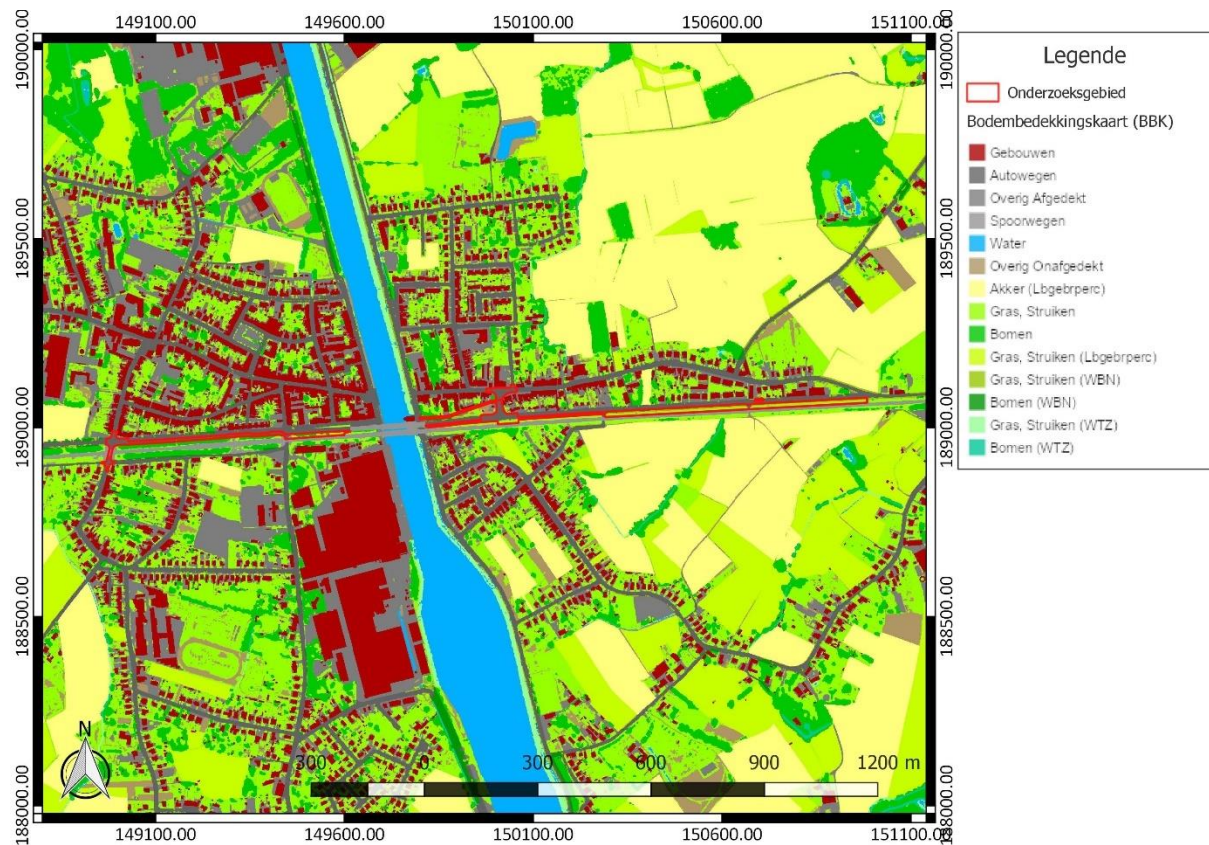
Figuur 16: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 17) situeert het onderzoeksgebied grotendeels in een bebouwde zone (OB). Verder geeft ze aan dat binnen het onderzoeksgebied een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizon waarvan de sedimenten lichter of grover worden in de diepte (Ldcz), een matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizon (Pdc) en een matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizon (Pcc) te verwachten zijn. In de omgeving vinden we gelijkaardige bodems. Verder is er ook nog sprake van een natte zandleembodem zonder profiel (Lep) en een matig droge zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizon waarvan de sedimenten lichter of grover worden in de diepte (Lccz). We leren er uit dat het onderzoeksgebied gesitueerd is op de overgang van een matig droge naar een matig natte bodem.



Figuur 17: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat vooral verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ook beperkt ingenomen door gras, bomen en struiken (Figuur 18). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 11).



Figuur 18: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Kapelle-op-den-Bos werd in 1270 vermeld als “Capelle”. De naam en oorsprong van het dorp gaan waarschijnlijk terug op een kapel in het bosland van Smal-Brabant, dat later uitgroeide tot een parochiekerk. Volgens de legende ontstond het dorp nadat een verdwaalde edelman in de 13^{de} eeuw zwoor om een kapel te bouwen als hij de weg in het bos zou terugvinden. In de 13^{de} eeuw verleende de hertog van Brabant Kapelle-op-den-Bos een keur. Het dorp situeerde zich tussen verschillende wegen en beken en de drie grote domeinen van Grimbergen-Meise, Zemst en Puurs.⁶

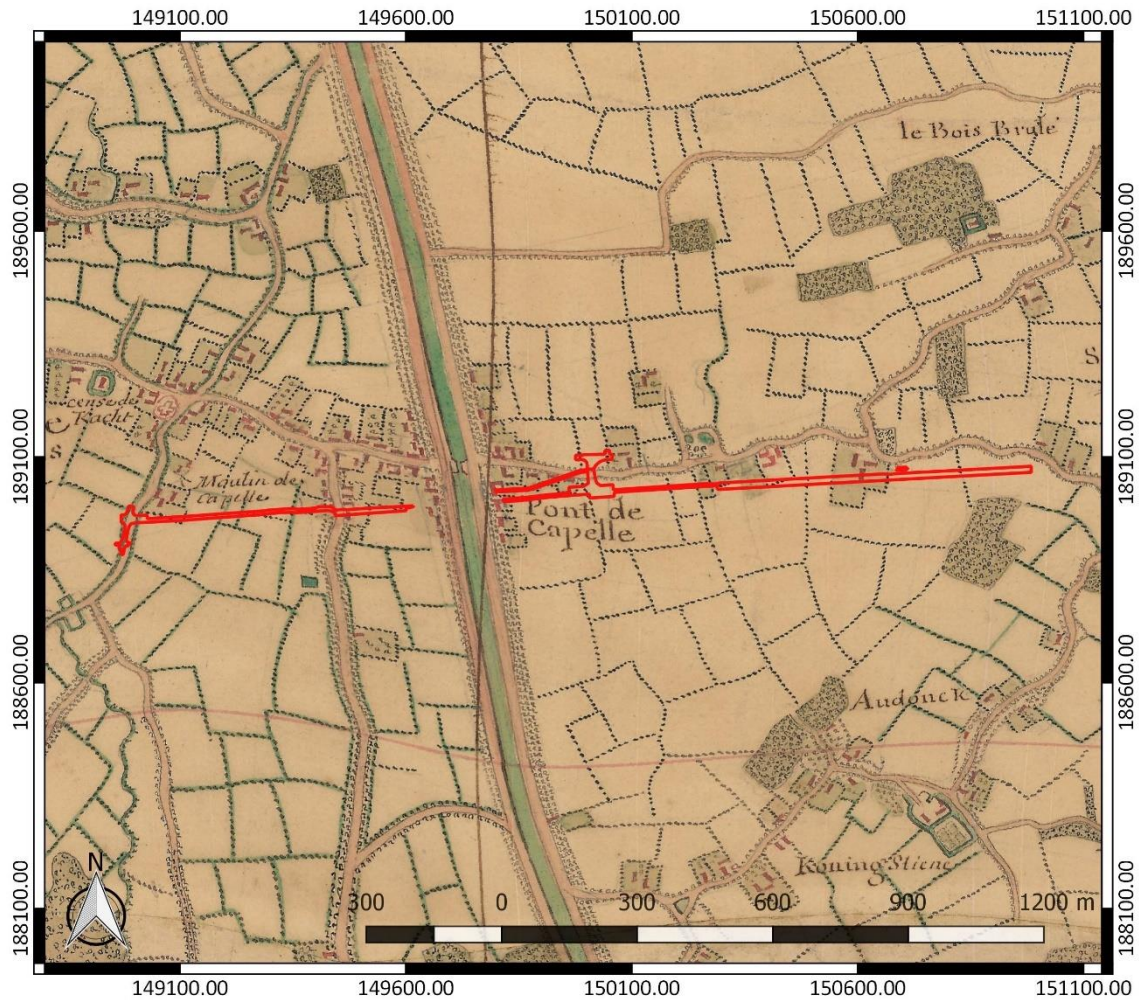
De bidplaats van Kapelle-op-den-Bos was afhankelijk van de abdij van Kortenberg. Na 1556 werd de klokkentoren van de huidige parochiekerk Sint-Niklaas opgericht. De eerstesteenlegging van de kerk vond plaats in 1628. De kerk werd verbouwd en vergroot in 1790. Kapelle-op-den-Bos werd zwaar getroffen door vernielingen tijdens beide Wereldoorlogen, waardoor er in het dorp geen oude constructies meer bewaard zijn. Ook de parochiekerk brandde af tijdens de Eerste Wereldoorlog. De kerk werd heropgebouwd in het tweede kwart van de 20^{ste} eeuw.⁷

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), zien we dat het onderzoeksgebied overwegend gesitueerd is ter hoogte van akkerland (Figuur 19). Beperkt zien we ook enkele tuinen en gebouwen die binnen het onderzoeksgebied gesitueerd worden. Het kanaal Brussel-Rupel is reeds te zien. De historische

⁶ Vandeputte *et al.* 2007, 616

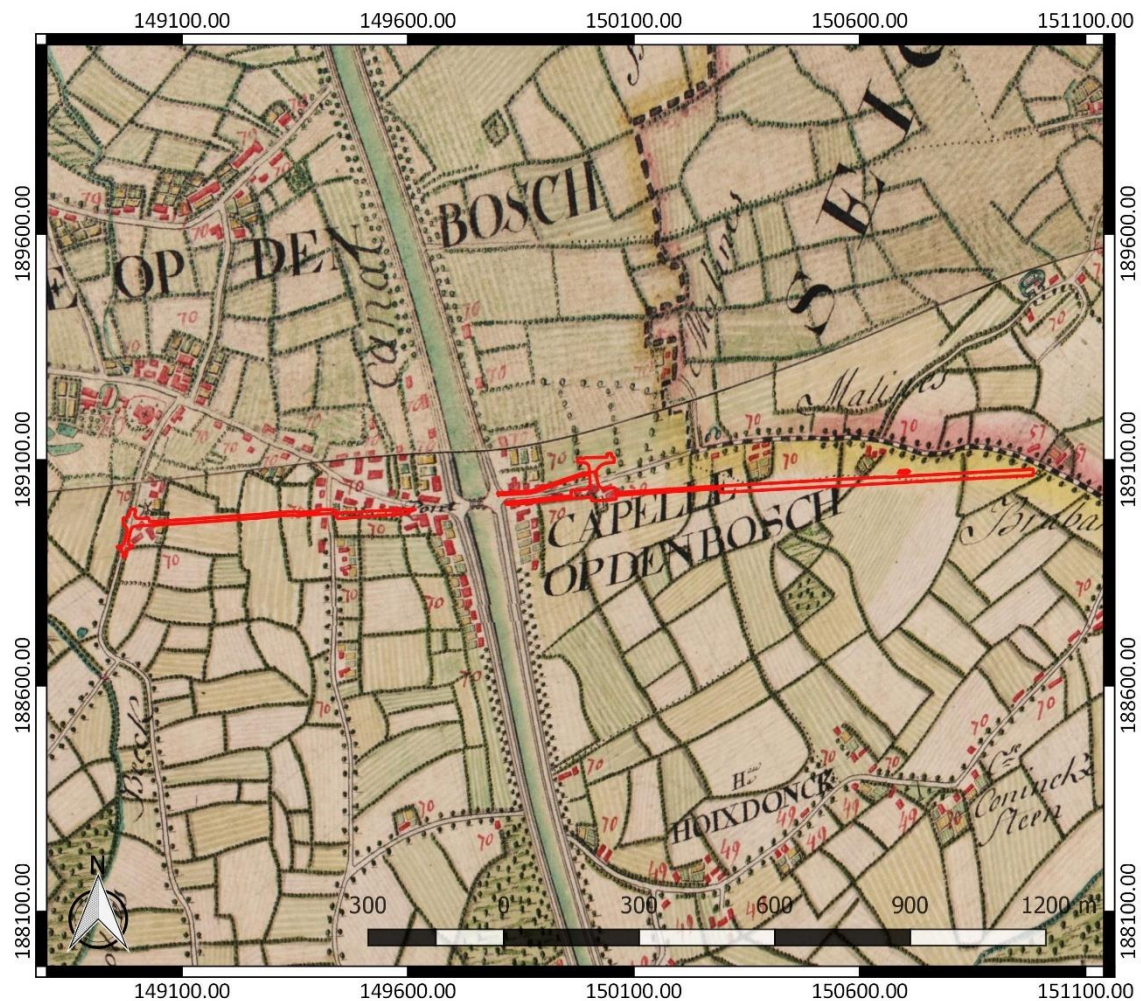
⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Parochiekerk Sint-Niklaas [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/39794> (geraadpleegd op 28 maart 2024); Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Kapelle-op-den-Bos [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14268> (geraadpleegd op 28 maart 2024).

wegenis komt volgens de kaart slechts zeer beperkt overeen met de huidige wegenis. In het westen vinden we de historische voorloper van de huidige Oudstrijdersstraat. De brug over het kanaal wordt op korte afstand ten noorden van het onderzoeksgebied gesitueerd. Even ten noorden van het westen van het onderzoeksgebied vinden we de aanduiding van een molen.



Figuur 19: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), zien we een gelijkaardig beeld als op de Villaretkaart (Figuur 20). Het terrein is overwegend in gebruik als akkerland. Plaatselijk zijn ook resten van bebouwing te zien. De Ferrariskaart situeert het onderzoeksgebied wel ter hoogte van de historische brug over het kanaal Brussel-Rupel. In het westen van het terrein vinden we opnieuw de voorloper van de huidige Oudstrijdersstraat, met in de buurt daarvan de aanduiding van een molen.



Figuur 20: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is te zien dat een spoorweg ten zuiden van het onderzoeksgebied aangelegd is (Figuur 21). De kaart blijkt een afwijking te vertonen ter hoogte van het westen van het onderzoeksgebied, aangezien de kaart het onderzoeksgebied hier ter hoogte van de spoorweg situeert. Verder blijkt nog steeds schaarse bebouwing aanwezig in het westen van het onderzoeksgebied, maar het grootste deel van het terrein was onbebouwd. Mogelijk was het om dat moment nog steeds grotendeels in gebruik als akkerland. We zien nu ook het tracé van de huidige Mechelseweg in het oosten samenvallen met het historisch wegtracé.

De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een grotendeels gelijkaardig beeld als de Atlas der Buurtwegen weer, maar geeft in het oosten van het onderzoeksgebied nu ook de aanwezigheid van een gebouw aan.

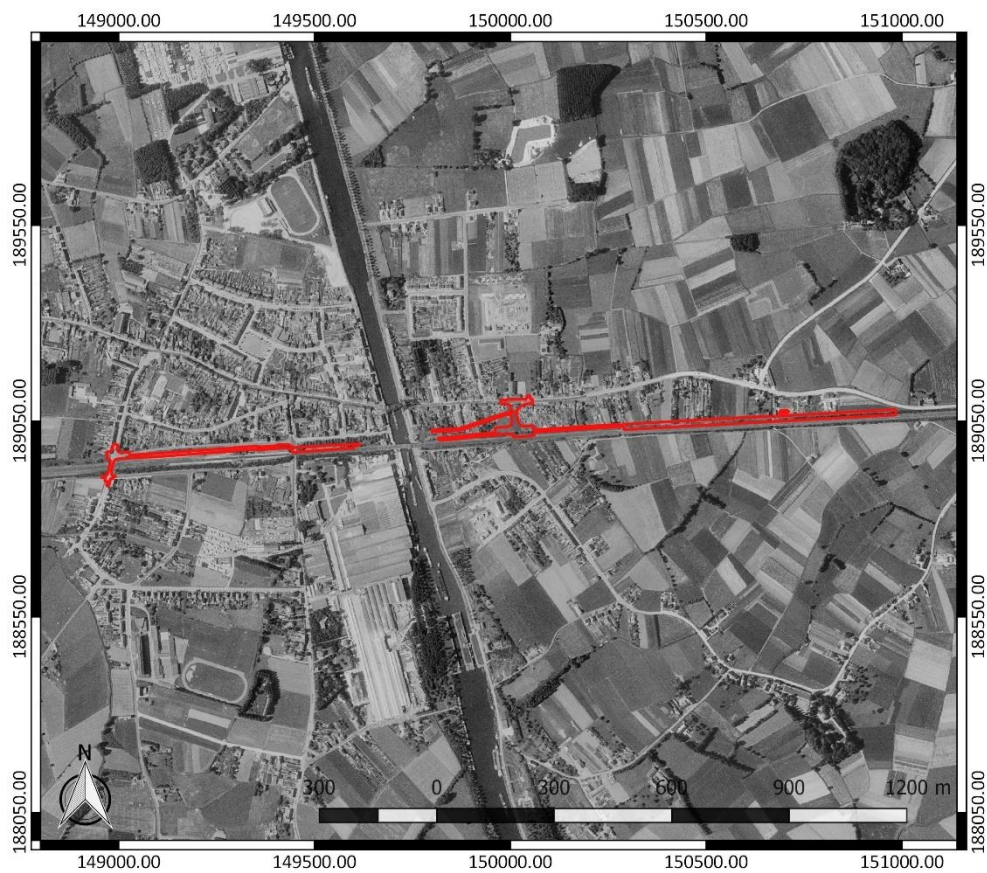


Figuur 21: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

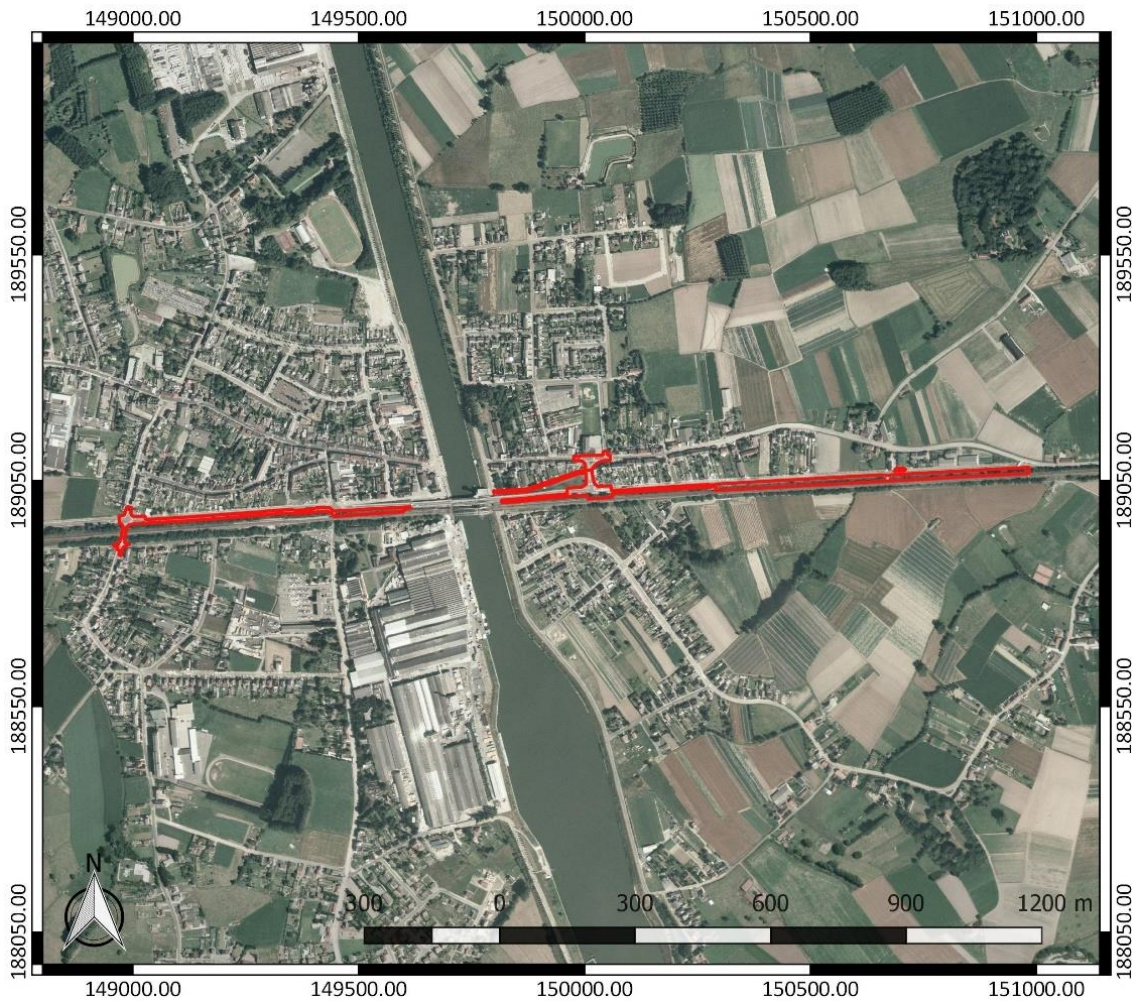
Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) toont ons dat grote delen van het onderzoeksgebied op dat moment nog steeds onverhard waren. Dit zien we veranderen op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24), die toont dat de huidige weginfrastructuur grotendeels aanwezig is. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 11).



Figuur 22: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)



Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)



Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

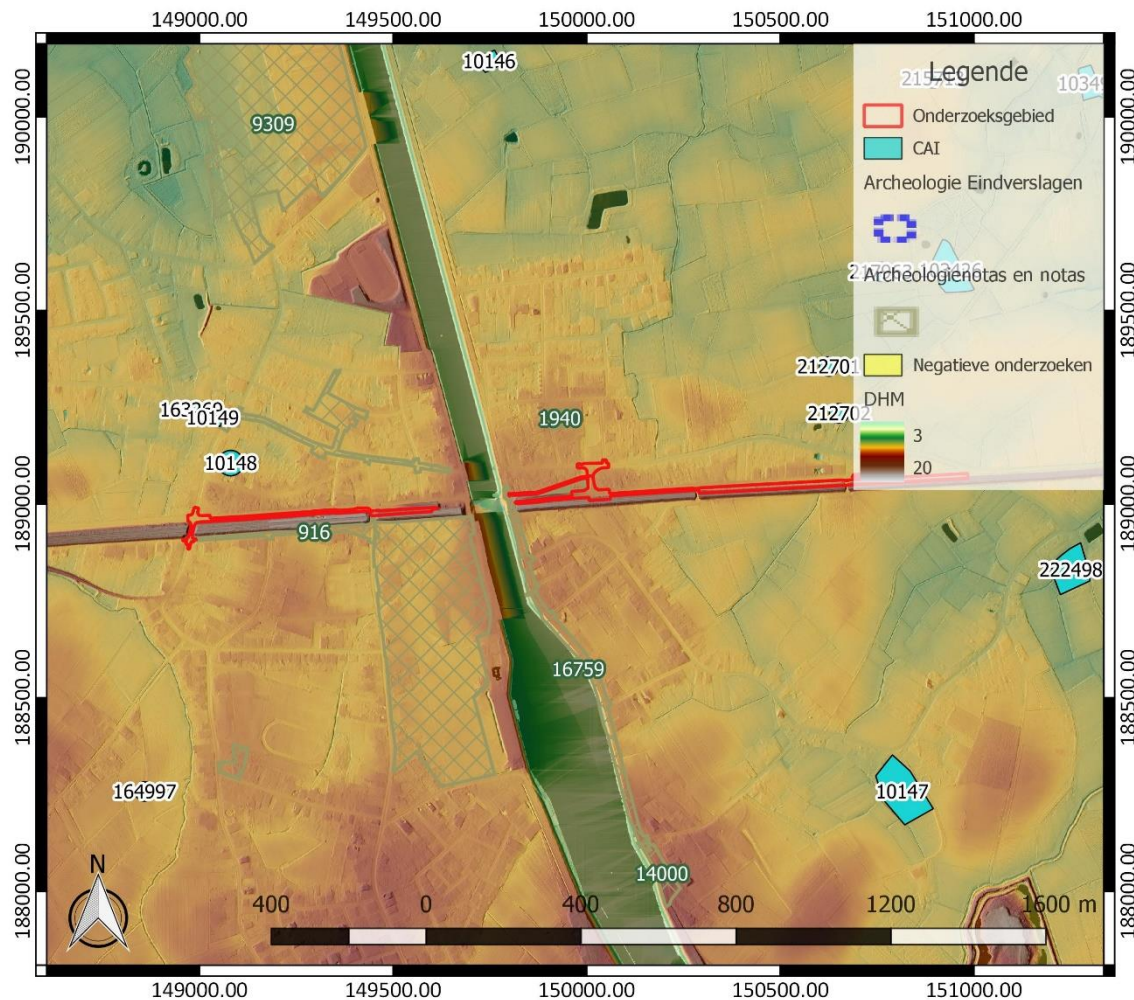
Omgeven door het onderzoeksgebied vinden we een terrein aan de kruising van de Verbindingsweg met de Baanveldstraat een terrein waar reeds archeologisch vooronderzoek plaatsvond. Het gaat om een landschappelijk bodemonderzoek en een proefsleuvenonderzoek, waarbij geen relevante archeologische resten zijn aangetroffen (ID 26200). Het onderzoek toonde verder ook aan dat het terrein in het verleden sterk opgehoogd werd. Het relevante archeologische niveau bevond er zich al op een diepte van ca. 1,45 m onder het maaiveldniveau.⁸

In de omgeving van het westen van het onderzoeksgebied vinden we de aanduiding van een windmolen (CAI ID 10148). Ze is gekend van 18^{de}-eeuwse kaarten.⁹ De molen bevindt zich in de buurt van de parochiekerk Sint-Niklaas (CAI ID 10149). Oorspronkelijk bevond zich hier een kapel, die in de

⁸ Reyns/Bruggeman 2023

⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Windmolen [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/10148> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

16^{de} eeuw vervangen werd door een kerk.¹⁰ In de buurt van de kerk is een site met walgracht gekend van de 18^{de}-eeuwse Ferrariskaart (CAI ID 163269).¹¹



Figuur 25: Overzichtskarta Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Naar het zuiden toe is de vondst van lithisch materiaal uit het neolithicum gekend (CAI ID 164997). Er werden ook metaalvondsten uit de nieuwste tijd gevonden, waaronder een rokverzwaarder.¹² Hier vlakbij vond reeds archeologisch onderzoek plaats (ID 28258). Er werd een landschappelijk booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij geen relevante archeologische resten aan het licht kwamen.¹³

¹⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Parochiekerk Sint-Niklaas [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/10149> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Walgrachtsite [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/163269> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹² Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Hogerheistraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164997> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹³ Reyns/Kennis 2023

Naar het oosten toe, aan de overzijde van het kanaal, vinden we de aanduiding van een middeleeuwse site met walgracht (CAI ID 10147).¹⁴ CAI ID 222498 is de aanduiding van een site met walgracht die opnieuw gekend is van de 18^{de}-eeuwse Ferrariskaart.¹⁵

Naar het noorden toe vinden we de aanduiding van enkele vondsten die gedaan zijn bij metaaldetectie. Het gaat om munten, shrapnel, loodjes, knopen, een gewichtje, een hangertje en een broche uit de nieuwe tijd (CAI ID 212701 en 212702)¹⁶ en om loodjes, knopen, een blokgewicht, een rokverzwaring, bikkels, horlogesleuteltjes en een muntgewicht uit de nieuwste tijd (CAI ID 217963).¹⁷ Verder vinden we er de aanduiding van een 18^{de}-eeuws landhuis dat mogelijk teruggaat op een motte (CAI ID 103426).¹⁸ In de buurt hiervan is nog een 19^{de}-eeuwse munt en een stuk sieraad gevonden (CAI ID 987703).¹⁹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving die geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties geven, lichten we daarom hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied wordt gekenmerkt door een gunstige landschappelijke ligging. Het bevindt zich op een hoger gelegen zone in het landschap, die omgeven wordt door verschillende waterlopen. De bodem ter hoogte van het onderzoeksgebied en zijn omgeving wordt verder ook gekenmerkt door een overgang van een matig droge naar een matig natte bodem. Op basis daarvan kunnen we stellen dat globaal genomen resten uit de steentijd tot de nieuwe tijd kunnen voorkomen binnen het onderzoeksgebied. Reeds gekende archeologische waarden in de omgeving wijzen op het voorkomen van resten uit de steentijd, de middeleeuwen, de nieuwe tijd en ook de nieuwste tijd.

Historische kaarten en luchtfoto's tonen ons dat de huidige weginfrastructuur binnen het onderzoeksgebied overwegend erg jong is en pas in de loop van de 20^{ste} eeuw tot stand gekomen is. Historische kaarten geven aan dat het terrein in het verleden voor een groot deel ingenomen werd door akkerland en dat er verder ook sprake was van verspreide bebouwing, die deels binnen het onderzoeksgebied gelegen kan zijn. Van de aanleg van de huidige weginfrastructuur binnen het

¹⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Koningssteen [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/10147> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Kleine Heide III [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/212701> (geraadpleegd op 29 maart 2024); Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Site met Walgracht [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/222498> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Kleine Heide IV [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/212702> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Bistseveldenstraat [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217963> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Kasteel de Mot [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103426> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

¹⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: Bistseveldenstraat I [online], <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/987703> (geraadpleegd op 29 maart 2024).

terrein verwachten we dat deels dat dit enige negatieve impact op het bodemarchief zal gehad hebben. In de zone rond het kanaal blijkt uit het DTM en uit eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek dat deze gronden in het verleden sterk opgehoogd werden. Het relevante archeologische niveau werd er bij eerder onderzoek langs de Verbindingsweg aangetroffen op een diepte van ca. 1,45 m onder het maaiveldniveau.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De werken omvatten de heraanleg van de bestaande weginfrastructuur en de aanleg van een aanliggende fietssnelweg. De verstoringsdiepte van de verschillende bodemingrepen varieert sterk, van ca. 50 tot 63 cm. Plaatselijk, ter hoogte van plantkuilen voor nieuwe bomen, loopt de verstoringsdiepte op tot maximaal ca. 1,00 m. Ter hoogte van een nieuwe keermuur vindt plaatselijk een bodemingreep plaats tot 80 cm onder de bovenzijde van de fietssnelweg. De keermuur wordt aangelegd in het talud van de spoorwegberm. We stellen vast dat het onderzoeksgebied vandaag reeds grotendeels wordt ingenomen door weginfrastructuur, die al een negatieve impact op het aanwezige bodemarchief gehad zal hebben. In de zone langs het kanaal Brussel-Rupel bevindt het onderzoeksgebied zich ter hoogte van opgehoogde gronden. Beide elementen maken dat we kunnen stellen dat de bijkomende negatieve impact van de geplande werken binnen het onderzoeksgebied eerder beperkt is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is sprake van een globale verwachting naar resten uit de steentijd tot de nieuwe tijd. Er kunnen ook resten van bebouwing uit de nieuwe en de nieuwste tijd aanwezig zijn. Vandaag wordt het grootste deel van het terrein echter reeds ingenomen door overwegend jonge weginfrastructuur.

Van de geplande werken verwachten we dat bodemingrepen grotendeels beperkt zullen blijven tot de reeds bestaande verstoringsdiepte van de huidige wegenis. Verder blijkt uit eerder onderzoek dat aan het huidige onderzoeksgebied grenst, dat de zone rond het kanaal in het verleden sterk opgehoogd werd. Het relevante archeologische niveau werd er pas op een diepte van ca. 1,45 m onder het maaiveld aangetroffen. De verstoringsdiepte van de geplande werken is overwegend beperkt tot 50 à 63 cm, wat betekent dat dit in een grote zone van het onderzoeksgebied het relevante archeologische niveau niet zal raken. Ter hoogte van plantkuilen voor bomen loopt de verstoringsdiepte plaatselijk mogelijk sterker op, maar dit zijn bodemingrepen met een erg beperkte ruimtelijke omvang.

Het tracé van het onderzoeksgebied kent plaatselijk een erg beperkte breedte, wat ruimtelijk inzicht in geval van verder vooronderzoek beperkt. In combinatie met het feit dat het onderzoeksgebied vandaag reeds grotendeels ingenomen wordt door weginfrastructuur en het feit dat de zone rond het kanaal sterk opgehoogd werd, kunnen we stellen dat de bijkomende negatieve impact van de geplande werken op het waardevolle archeologische bodemarchief beperkt zal zijn. We schatten daardoor de kans eerder klein in dat relevante archeologische resten aangetroffen zullen worden in geval van verder vooronderzoek binnen het onderzoeksgebied in het kader van de geplande werken. Het lijnvormige tracé maakt verder ook dat indien archeologische resten aangetroffen zouden worden, het erg moeilijk zal zijn deze correct te kunnen interpreteren. We kunnen daardoor besluiten dat het potentieel op kennisvermeerdering in geval van verder vooronderzoek te beperkt is om de kosten ervan te verantwoorden. Daarom worden in het kader van de geplande werken op het terrein geen bijkomende archeologische maatregelen meer nodig geacht.

3 Samenvatting

Naar aanleiding van plannen voor de heraanleg van de bestaande weginfrastructuur en de aanleg van een aanliggende fietssnelweg binnen het onderzoeksgebied, diende een archeologienota opgesteld te worden. Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft enerzijds aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Anderzijds geeft het ook aan dat de verwachte bijkomende negatieve impact van de geplande werken op het aanwezige archeologisch relevante bodemarchief slechts beperkt zal zijn. Het onderzoeksgebied wordt vandaag namelijk reeds grotendeels ingenomen door relatief jonge weginfrastructuur.

In combinatie met het lijnvormige tracé van de geplande werken is de verwachting dat de kans eerder klein is dat in het kader van de geplande werken relevante archeologische resten aangetroffen zullen worden en indien er toch relevante archeologische resten gevonden worden, zal het moeilijk zijn de resten correct te kunnen interpreteren door een gebrek aan ruimtelijk inzicht. Dit alles maakt dat we het potentieel op kennisvermeerdering in geval van verder vooronderzoek slechts laag inschatten. Te laag om de kosten ervan te verantwoorden. Daarom worden in het kader van de geplande werken geen bijkomende archeologische maatregelen meer nodig geacht.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Reyns, N./J. Bruggeman, 2023: *Nota Kapelle-op-den-Bos – Verbindingsweg*, Bornem (Rapporten All-Archeo bv 1709).

Reyns, N./J. Kennis, 2023: *Nota Kapelle-op-den-Bos – Veldstraat 15*, Bornem (Rapporten All-Archeo bv 1888).

Vandeputte, O./F. Devos/J. De Meester/D. Leroy/I. Hendriks, 2007: *Gids voor Vlaanderen: Toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen*, Tielt.

4.2 Websites

Cartesius (2024)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2024)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2024)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2024)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2024)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2024)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

